

Eltérő rendszerek, hasonló eredmények? A regisztrált nemi erőszak esetek attríciójának nyomon követése tizenegy országban

Összefoglaló jelentés: MAGYARORSZÁG

Spronz, J.; Wirth, J.; Lovett, J. & Kelly, L. (2009. május)

Bevezető

Az attríció – a folyamat, melynek során a regisztrált erőszakos közöskülés esetek többsége kiesik az igazságszolgáltatás rendszeréből még mielőtt a bíróságot elérné – nagy vitákat kavará kutatósi és szabályozási témává vált. Jóformán valamennyi olyan országban, ahol komolyabb kutatókat folytattak e tárgyban, s ezek eredményeit nyilvánosságra hozták, a feljelentések számának jelentős növekedését tapasztalták. Ezt azonban nem kísérté a lefolytatott nyomozások számának emelkedése, mely az elítélések számának csökkenéséhez vezetett. Míg ezt a tendenciát két korábbi Daphne projekt keretében is dokumentálták (Regan & Kelly, 2003), ez nem volt Európa-szerte általánosan megfigyelhető. A jelen tanulmány központi kutatósi kérdése arra irányult, hogy a hasonlóságokat és különbségeket elemezzük 11 olyan ország attríciós gyakorlatában, melyek jogrendszere és társadalmi-jogi kultúrája eltérő. E tárgyban ez az első kutató.

Módszertan

A kutató két fő irányban folyt: az egyik – kvantitatív – elem 33 európai ország nemi erőszakra vonatkozó nemzeti szintű friss bűnüldözési és bírósági statisztikai adatait gyűjtötte egybe a 2001-2007 közötti időszakból. A kutató második eleme 100 eset ügyiratainak kvalitatív (minőségi) tartalomelemzése volt Ausztriában, Belgiumban, Angliában és Walesben, Franciaországban, Németországban, Görögországban, Magyarországon, Írországon, Portugáliában, Skóciában és Svédországban. Ezeket kiegészítették a téma jeles szakértőivel készített interjúk, a jogi eljárás feltérképezése, valamint egy idővonal felállítása, mely a nemi erőszakra adott szociális és jogi válaszokat rögzíti. A projektpartnerek az adatgyűjtést és az adatok rendszerezését végezték a saját országaikban.

A vizsgált 100 eset úgy került meghatározásra, hogy azok mindegyike 2004. április 1-jét követően indult és a következő kritériumoknak kellett megfelelnie: a feljelentés erőszakos közöszülés tárgyában történt, *felöltt* nő vagy férfi sértett sérelmére (16 évnél idősebb vagy a beleegyezési korhatár fölött lévő áldozat), egyedülálló elkövető által.

Az adatok gyűjtése egy ügyirattartalom-elemző program segítségével történt, mely kiterjedt a sértett és a gyanúsított társadalmi-demográfiai jellemzőire, a cselekményre és a büntetőeljárás elemeire, a nyomozás adataira, az ügyészség és a bíróság tevékenységére, határozataira és az attrícióra. Az adatgyűjtés folyamata rávilágított a hivatalos iratnyilvántartás hiányosságaira is.

A magyar minta csak budapesti esetekből merített. Az adatgyűjtés a kezdetekkor nehézségekbe ütközött, mivel a rendőrség adatvédelmi szabályokra hivatkozva anonimizált, valamennyi személyes adatot mellőző iratokat bocsátott a kutatók rendelkezésére. Az adatbázis első elkészült verziójában jónéhány olyan ügy szerepelt, mely kívül esett a 16 éves sértetti alsó korhatáron. Ezért az adatgyűjtés egy második fázisában kellett pótolni a kieső ügyeket, annak érdekében, hogy a különböző országok adatai összehasonlíthatóak legyenek.

Valamennyi ország adatai részletesen megismerhetőek lesznek a végső beszámolóban, mely a www.cwasu.org honlapon lesz olvasható 2009. május 31-ét követően. Az országspecifikus összefoglalók az attrícióra és az összehasonlítás felmerülő adataira fókuszálnak.

Jogi háttér és eljárás

Magyarországon az erőszakos közöszülés definíciója erőszak-alapú, nem-semleges meghatározás, amely lényegesen szűkebben szabályozza az elkövetési magatartást a projektben résztvevő többi országhoz képest, a nemi szervek érintkezésére korlátozva azt. A házastárs sérelmére elkövetett nemi erőszak 1997-ben vált büntetendő cselekménnyé. Az erőszakos közöszülés a nemi erkölcs elleni bűncselekményként van szabályozva és sok szakértő, akiket e kutatás keretében megkérdeztünk elengedhetetlenül szükségesnek tartja az átfogó jogi reformot, melynek kiinduló pontja a beleegyezés-alapú definíció és a szexuális önrendelkezési jog sérelme kell legyen.

Az erőszakos közöszüléses esetekről a rendőrséghez érkezik a bejelentés, ez a hatóság végzi a nyomozást, majd az ügyészségnek küldik meg az anyagot, s ott döntenek a vádemelésről. Az erőszakos közöszülés minősített eseteiben (12 éven aluli sértett, csoportos elkövetés, stb.)

a bűncselekmény hivatalból üldözendő, egyébként az eljárás csak magánindítványra indul meg (Btk. 209. §).

Nincsenek kifejezetten ezekre az esetekre felszerelt igazságügyi orvosszakértői rendelők, vagyis a megerősökolt áldozatokat általában általános nőgyógyászati rendelésen vizsgálják meg a kórházakban (Amnesty International, 2007). Az erőszakos közösülés helyi büntető bíróságok előtt tárgyalják, ahol a vádat az ügyész képviseli (kivéve a pótmagánvádas eseteket). Feltűnő a sértettek jogainak korlátozott jellege az eljárás során, annak ellenére, hogy az 1998-as büntetőeljárás törvény módosításai beiktattak néhány tanúvédelmi szabályt, a videómeghallgatás (zártcélú távközli hálózat útján történő meghallgatás) lehetőségét, valamint a pótmagánvád jogintézményét.

A regisztrált erőszakos közösülés esetek kiesése

Magyarország kiesési adatait két részben mutatjuk be, az elsőt a hazai statisztikai adatok tükrében, a másodikat a 100 eset részletes elemzése keretében. Utóbbi esetében valamennyi összehasonlítást a többi országgal végeztük, ahol e kutatási projekt keretében szintén eredeti adatgyűjtés zajlott.

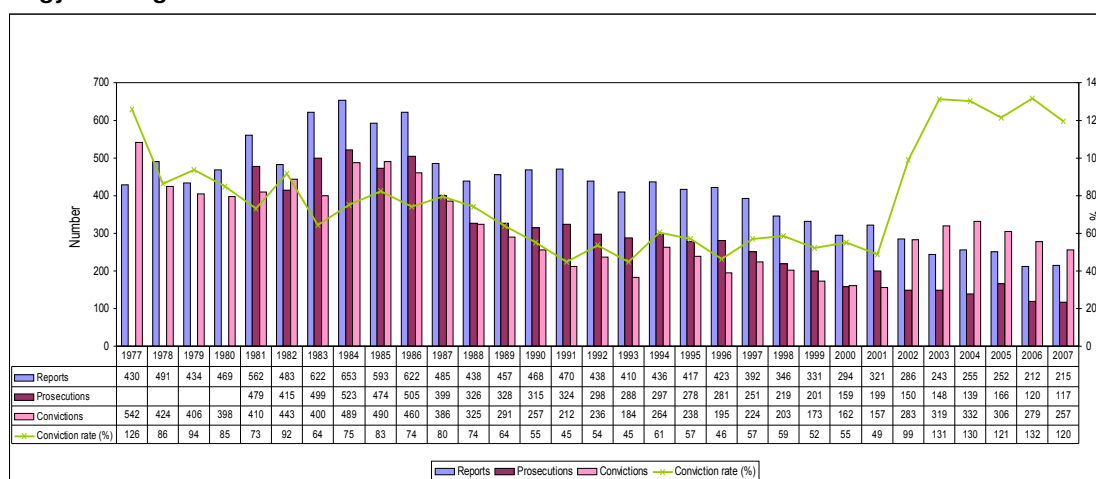
Nemzeti statisztikai adatok

Magyarország egyike azon európai országoknak, ahol a bejelentett nemi erőszak esetek száma a legkevesebb: 2006-ban 2.1 eset jutott 100,000 lakosra. Ez az arány jelentősen alacsonyabb, mint Belgiumban vagy a Cseh Köztársaságban, két hasonló lélekszámú országban. Svédországban, melynek lakossága szintén hasonló méretű, a bejelentési ráta ugyanabban az évben 46.5 volt 100,000 lakosonként, vagyis 23-szorosa a magyar adatnak. Emellett, Magyarország bejelentési rátája 50%-kal esett vissza 1997. óta évi 430-ról 215-re 2007-re (lásd 1. sz. ábra), ami aggodalomra ad okot. Ez a csökkenés a nyomozó hatóság szakértelmének és speciális képzése hiányának, az áldozatot támogató szakszolgálatok csekély számának, valamint a széles körben elterjedt előítéletek jelenlétének tulajdonítható, melyekről a szexuális bűncselekmények miatt feljelentést tevő nők számoltak be (Amnesty International, 2007).

Furcsamód ugyanakkor Magyarország egyike a tanulmányban részt vevő két országnak, ahol a hosszú távú csökkenő számú bejelentési gyakorlat mellett emelkedik az elítélések száma. 2000-ig a csökkenő bejelentési arányt változó tendenciájú elítélési ráta kísérte, 2001. óta azonban az elítélések száma élesen megnőtt, messze kimagaslóan a többi ország közül, nem csak a bejelentések számához viszonyítva, de a nyomozások tekintetében is (lásd 1. sz.

ábra), ami oda vezetett, hogy a magyar elítélési arányszám egy öt éves időszakra nézve folyamatosan meghaladja a 100%-ot. Mivel ez az adat ilyen hosszú ideje jellemző, így nem magyarázhatja az időeltolódás a nagyobb arányú ügyek megindulása és az esetek jogerős befejezése között. Egy másik magyarázat sem oldja fel az anomáliát, miszerint a feljelentéseket az ügyészségnél is meg lehet tenni, mivel a felelősséget megállapító ítéletek ebben az időszakban messze meghaladják a vádemelések számát. A bűnüldözés színvonalának emelkedése helyett reálisabbnak tűnik, hogy ezt a rendhagyó tendenciát a belső adatgyűjtés pontatlansága okozza, melynek kivizsgálása és korrekciója elengedhetetlen.

1. ábra: Erőszakos közönség miatti feljelentések, nyomozások és elítélések számának alakulása Magyarországon 1977 és 2007 között

Forrás: Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Magyar Köztársaság Ügyészsége és Országos Kriminológiai Intézet
Megjegyzés: A számok az ismertté vált személyek sérelmére elkövetett bűncselekményeket tartalmazzák

Ügykövetés

Az áldozatok jellemzői

- Az összes áldozat nő, életkoruk 14 és 68 év között mozog, több mint felük (51%) a 16 és 30 év közötti korosztályból került ki.
- Csaknem mindegyikük (98%) fehérbőrű, magyar származású – a kutatásban ez az etnikailag leghomogébb minta.
- Többségük (55%) egyedülálló volt az áldozattá válás időpontjában, 27%-uk kapcsolatban élt az eset idején.
- 66%-uk volt tanuló, vagy foglalkoztatott, kevesebb, mint egy ötödük (17%) munkanélküli.
- A mintában átlagos a mentális betegséggel küzdők aránya (11%) és mindössze 1 személy élt testi fogyatékkal.

- Ebben a mintában a legkisebb (14%) azok aránya, akik alkoholt vagy drogot (4%) fogyasztottak a támadás idején, és nekik is kevesebb, mint felük (47%) állt súlyos befolyásoltság alatt.

Az elkövetők jellemzői

- Mindannyian férfiak voltak, csaknem a kétharmaduk (61%) ismerte az áldozatot, 39%-uk volt ismeretlen vagy az áldozattal friss ismeretségben álló (az elmúlt 24 órában ismerkedtek meg).
- Az elkövetők átlagosan idősebbek voltak, mint az áldozatok, több mint felük 31 és 50 év közötti.
- Az elkövetők etnikai homogenitása csaknem az áldozatokéval azonos.
- Majdnem egyharmaduk volt (32%) egyedülálló, kicsit kevesebb (29%) élt kapcsolatban közülük, de itt az adatok negyede hiányzik.
- Több mint felük volt tanuló vagy foglalkoztatott, nem éri el az egyötödöt a munkanélküliek aránya.
- Az áldozatokhoz képest itt jóval alacsonyabb a mentális betegségekkel küzdők aránya (3%), egyikük él testi fogyatékkal.
- Az áldozatokhoz képest kissé magasabb (17%) azoknak az aránya, akik alkoholt fogyasztottak a támadás idején – ez egyben a második legalacsonyabb arány a kutatásban. A droghasználat hasonlóan kis százalékukat érinti (2%).
- Egyötödüket korábban már elítélték bűncselekmény elkövetése miatt.

A bűnelkövetés és körülmények

- Minden eljárás erőszakos közöszlés tárgyában indult, két esetben a nyomozás során a cselekményt átminősítették – egy esetben személyes szabadság megsértésére, egy esetben szemérem elleni erőszakra.
- Az esetek csaknem felében (47%) az erőszak magánterületen, otthon történt, 26% fél-privát helyeken – munkahelyen, iskolában, klubban, partikon – és 24% közterületen.
- A gyanúsítottak legnagyobb része ismerős (31%), őket követik az ismeretlenek (26%), majd a jelenlegi/volt partnerek (23%). A számok egybevágóak korábbi kutatások eredményeivel (Virág, 2004).

Az igazságszolgáltatási rendszerből történő kihullás (attríció)

A legtöbb esetben az áldozat tett feljelentést (84%) vagy egy általa ismert másik személy/szerv (13%). Majdnem minden áldozatot kihallgatott a rendőrség, (lásd az első táblázatot), kicsit kevesebben (88%) terjesztettek elő magánindítványt, és kevesebb, mint kétharmaduk (62%) esett át igazságügyi orvosszakértői vizsgálaton. Az elkövetőt az esetek többségében (88%) azonosították, de mindössze az esetek háromnegyedében (73%) hallgatták ki. Azok, akiket nem azonosítottak (n=12), szinte kizárólag idegenek, vagy friss ismerősök voltak (n=10), míg azok, akiket azonosítottak, de nem hallgattak ki (n=15) mind ismerősök voltak, heten közülük intim, szoros kapcsolatban álltak az áldozattal (jelenlegi vagy volt partnerek, illetve családtagok). Ez utóbbi csoport esetében gyakran nem indult eljárás, a bizonyíthatóság kérdésessége, az áldozat együttműködésének hiánya vagy egyéb eljárási okok miatt – három esetben a magánindítványt a 30 napos határidő után terjesztették elő vagy határidőn belül nem nyújtották be. Annak ellenére, hogy a nyomozás során számos elkövetőt sikerült azonosítani, kevesebb, mint két harmaduk ellen (62%) emeltek vádat. Ugyanakkor a kutatásban ez a legmagasabb vádemelési arány. Ezen ügyek kétharmadában (62%) folytatták le az eljárást, és bíróság elé került az ügy. Ha az ügy eljutott a bírósághoz, ott többségében a felelősséget megállapító ítélet született, ami az egész minta 34%-át, és a bíróság elé került ügyek 87%-át jelenti.

1. táblázat: Az ügyek menete

Az eljárás szakaszai	Az ügy menete és kimenetele	N / %
Nyomozati szak	A sértettet kihallgatták	99
	Az elkövetőt azonosították	88
	A terheltet kihallgatták	73
Ügyészi szak	A terhelt ellen vádat emeltek	62
Bírói szak	Bíróság elé került	39
	Adathiány	1
	Tárgyalta a bíróság	38
	Felmentés	4
	Büntető ítélet*	34*

*Tartalmazza a bűnösnek nyilvánítást, a beismerő vallomás alapján történt elítéléseket és a részben a felelősséget megállapító ítéleteket is (olyan esetek, amikor néhány, de nem minden támadás esetén született ítélet)

A 2. táblázat részletesebben vizsgálja a magyar mintában kiugró, arra különösen jellemző adatokat, beleértve azokat az eseteket is, amikor az eljárás megszakadt, és ennek okait, vizsgálja továbbá azt, hogy ilyenkor ki volt a döntéshozó (az áldozat, a rendőrség, az ügyész vagy a bíró). Magyarország egyike azon három államnak, ahol az eljárás megszakadása a kezdeti illetve közép-stádiumban viszonylag alacsony szinten mozog, összehasonlítva Belgiummal, Angliával és Svédországgal, ahol ez az adat 74 és 80% közötti.

A nyomozás korai szakaszában vagy az áldozatok döntése miatt szűnt meg az eljárás (az esetek 10%-ában), akik nem kívántak tovább a hatóságokkal együttműködni; vagy rendőrségi kezdeményezésre szakadt meg a folyamat (14%), főleg mert az elkövető kiléte a nyomozás során nem volt megállapítható, vagy mert úgy ítélték, hogy a cselekmény nem bűncselekmény. A nyomozás középső szakaszában minimális esetben visszakoztak az áldozatok, az eljárás megszüntetését vagy a rendőrség vagy az ügyészség kezdeményezte, megint csak a bizonyíthatósággal összefüggésben, vagy abból kiindulva, hogy a cselekmény nem bűncselekmény. A nyomozás késői szakaszában ügyészi döntésre szűntek meg az eljárások, az ok a bizonyítottság hiányával kapcsolatos.

2. táblázat: Az igazságügyből való kiesés körülményeinek elemzése

Mikor esett ki az adott ügy?	Kinek a döntése volt?	Miért esett ki az ügy?	N / %
A nyomozás korai szakaszában	Sértett	Nem járult hozzá az eljárás lefolytatásához	6
		Az áldozat visszavonta az együttműködését	3
		Feljelentéssel kapcsolatos probléma	1
	Rendőrség	Az elkövető kiléte nem volt megállapítható	6
		Erőszak bizonyítékának hiánya	4
		Hamis vád	1
		Egyéb ok	3
	Ügyész	Az elkövető kiléte nem volt megállapítható	1
		Ismeretlen helyen tartózkodó gyanúsított	1
Erőszak bizonyítékának hiánya		1	
Egyéb ok		1	
A nyomozás korai szakában össz.			28
A nyomozás középső szakaszában	Sértett	Az áldozat visszavonta az együttműködését	2
	Rendőrség	Erőszak bizonyítékának hiánya	4
		Az elkövető kiléte nem volt megállapítható	3
		Nincs elégséges bizonyíték	1
	Ügyész	Erőszak bizonyítékának hiánya	4
Egyéb ok		1	
A nyomozás középső szakaszában összesen			15
A nyomozás késői szakaszában	Sértett	Együttműködés visszavonása	1
	Rendőrség	Bizonyíték hiány	4
		Erőszak bizonyítékának hiánya	1
	Ügyész	Nincs elégséges bizonyíték	7
		Erőszak bizonyítékának hiánya	4
Egyéb ok		1	
A nyomozás késői szakában össz.			18
A bíróságon az ügy tárgyalása közben / végén	Bíró	Bizonyítékkal kapcsolatos ügyek	4
A bíróságon az ügy tárgyalása közben / végén összesen			4
Ismeretlen			1
Ítéletek			34
ÖSSZESEN			100

A 34%-os elítélési arány a tanulmányban a legmagasabb volt, mindezzel együtt sokkal alacsonyabb, mint 2001 óta az országos statisztikákban szereplő összesített elítélési arány (lásd fentebb), és sokkal inkább az 1990-es évek statisztikáit tükrözi.

A 34 elítélt elkövető közül 22 letöltendő börtönbüntetést kapott, 18 hónaptól 8 évig terjedő időszakra; a maradék 11 vádlottra pedig vagy felfüggesztett börtönbüntetést (7 eset), vagy pénzbüntetést (4 eset) szabtak ki. Közülük hárman ismerték be részben vagy egészben a bűncselekmény elkövetését, egyikük munkája közben követte el, négy pedig az áldozatuk akkori vagy korábbi partnere volt. A szabadságvesztés ítéletének kiszabása megfelel az ítélethozatali irányelveknek, ugyanakkor aggodalomra ad okot a nem letöltendő szabadságvesztés büntetésre ítélt magas aránya.

A szabadságvesztés ítélettel végződő esetek részletesebb elemzése feltárt olyan tényezőket, amelyek fokozottan valószínűsítették az ilyenfajta ítéleteket.

- Az elítélt elkövetők nagyobb arányban voltak egyedülállók vagy munkanélküliek.
- Korábban őrizetben vagy előzetes letartóztatásban álltak (68%-ban, a teljes minta 31%-ával szemben).
- Korábban már elítélték őket (50%-uk korábban már el volt ítélve valamilyen bűncselekményért, a teljes mintában ez az arány 19%).
- A bűncselekményt közterületen követték el.
- A sérüléseket dokumentálták (35% a teljes mintában szereplő 24%-kal szemben).

Következtetések

A magyar adatok árulkodó módon hasonlítottak, és különböztek is a többi ország adataitól, aminek az alább összefoglalt vonatkozásai vannak a jogalkotásra és gyakorlatra.

A nemzeti adatokból

- Alacsony a feljelentési arány más európai országokhoz képest, és 1977 óta 50%-kal esett.
- Nem logikus az elmúlt öt évben az elítélt elkövetők aránya, ha a feljelentésekről és eljárásokról szóló adatokkal hasonlítjuk össze.
- Az eljárásokról és az elkövetők elítéléséről szóló adatok 2001 óta rendellenesek, és az ellentmondások további kutatást igényelnek.

Az esetek követéséből származó adatokból

- Az attríció legnagyobb része sok más országhoz képest az eljárás későbbi szakaszában történik.
- Bár az esetek nagyon kis hányadát nyilvánítják hamis feljelentésnek, a nemi erőszak szűk definíciója miatt nagyobb arányban nem tekintik szexuális támadásnak az eseteket.
- Az elítélési arány a legmagasabbak között van Európában; habár sokkal alacsonyabb, mint a nemzeti adat.
- Az elítélt nemierőszak-tevők majdnem harmadát nem szabadságvesztéssel büntetik.
- Az elkövető elítélésével végződő esetek többsége tükrözi a nemi erőszakra és a nemierőszak-elkövetőkre vonatkozó sztereotípiákat.

Irodalom

Amnesty International (2007) *Cries Unheard: The Failure to Protect Women from Rape and Sexual Violence in the Home*, London: Amnesty International. Magyarul: Amnesty International (2007) *Meg nem hallott segélykiáltások. A nők nem kapnak megfelelő védelmet a családon belüli szexuális erőszak ellen*. London: Amnesty International.

Kelly, L., Lovett, J. & Regan, L. (2005) *A Gap or a Chasm? Attrition in Reported Rape Cases*, Home Office Research Study 293, London: Home Office. Available online at: <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs05/hors293.pdf>.

Regan, L. & Kelly, L. (2003) *Rape: Still a Forgotten Issue*, Briefing Document for Strengthening the Linkages – Consolidating the European Network Project, London: Child & Woman Abuse Studies Unit. Available at: <http://www.rcne.com/downloads/RepsPubs/Attritn.pdf>.

Virág, G. (2004) Szexuális bűncselekmények (Sexual crimes), in Irk F. (ed.), *Áldozatok és vélemények II*, Budapest: OKRI (National Institute of Criminology).

Projekt partnerek

Spronz Júlia és Wirth Judit

NANE Egyesület

1447 Budapest

Pf. 502

Hungary

Tel/fax: +36 1 3372865

Email: info@nane.hu

Website: www.nane.hu

Vezető kutatók és projektvezetők

Prof Liz Kelly & Jo Lovett

CWASU Ladbroke House

62-66 Highbury Grove

London, N5 2AD

UK

Tel: +44 20 7133 5014

Email: cwasu@londonmet.ac.uk

Website: www.cwasu.org

Ez a projekt az Európai Bizottságnak a gyermekek, fiatalok és nők elleni erőszak leküzdésére indított Daphne II Programja támogatásával jött létre.